

5

BERGPREKENEN

Matteus 5-7

Innledningen til Bergprekenen (Matteus 5,1-2) forteller at da Jesus så folkemengden som hadde samlet seg, slik det er fortalt i 4,23-25, gikk han opp i fjellet. Der samlet disiplene seg om ham. Bergprekenen blir altså ikke talt til folkemengden, men til disiplene. Det er viktig å merke seg. For da er heller ikke Bergprekenen i urkirkens og oldkirkens og senere historie i kirken ment som undervisning for folkemengden, men for disiplene.

Både selve bønnen «Vår Far i himmelen» og innledningen til og oppsummeringen av den (6,7-15), viser det tydelig: Det bes til vår far, og Jesus snakker om forholdet mellom sine disipler og «hedningene», altså dem som ikke er hans disipler. Han sier til disiplene: «Pass dere for å gjøre gode gjerninger for øynene på folk» (6,1).

Dette innebærer likevel ikke at Bergprekenen blir skjult for folk utenfor disippelkretsen. Det heter i 7,28f: «Da Jesus hadde fullført denne talen, var *folket* slått av undring over hans lære, for han lærte dem med myndighet og ikke som deres skriftlærde.» Ingenting i Bibelens skrifter er skjult, for Bibelen er ikke en mysteriereligion. Den er åpen for alle. Noen ganger blir det som her; det skaper undring. Det kan føre til frelse. Men andre ganger fører det til hoderysting, avvisning og forargelse.

Jeg anbefaler på det varmeste Oskar Skarsaunes bok «Bergprekenens Jesus – har folkekirken glemt ham?» Vi får et så klart bilde av Bergprekenen som *disippelundervisning*. Ufrelste kan oppleve at det er mye vakkert i denne talen av Jesus, men når de går nærmere inn i den, vil de si: «Det Jesus sier, er ikke mulig å praktisere og leve etter.» Og dessverre har folkekirke, som består av både gjenfødte kristne og ufrelste mennesker, nedtont radikaliteten. Men Bergprekenen var disiplenes, urkirkens og oldkirkens sentrale katekisme som lærte dem: «Slik skal du tro, og slik kal du leve!» Det innebærer blant annet det Jesu sa ved andre anledninger: «Den som vil følge etter meg, må ta sitt kors opp og følge etter meg.»

Eksempler på hvor radikalt det er, er undervisningen om ekteskapet (5,27ff). Jesus sier: «Den som ser på en kvinne for å begjære henne, har allerede begått ekteskapsbrudd med henne i sitt hjerte. Om ditt høyre øye lokker deg til fall, så riv det ut ...!» Like radikalt taler han om skilsmisse og gjengifte. En annen gang utdyper han det med skilsmisse og gjengifte for disiplene (Matteus 19,1ff). Da peker han tilbake på hvordan det var i begynnelsen, fra Guds skapelse før syndefallet. Hans disipler er frelst fra «de harde hjerter».

Et annet eksempel er at disiplene ikke tenker den slags rettferdighet som ligger i «øye for øye og tann for tann». De skal heller ikke elske bare sin neste, men til og med sin fiende, og de skal velsigne dem som forbanner dem og be for dem som forfølger dem (5,43ff).

Lover for de gjenfødte

Men Bergprekenen er ikke en lovgivning på samme måten som Moseloven. Moseloven ble gitt til et folk med uomskårne hjerter. Bergprekenen gis av Jesus til dem som er gjenfødt ved Hans Ånd, de som elsker å leve til Guds og Frelserens ære. De gjenfødte innser at de i seg selv er «fattige i ånden» og ikke klarer å leve hundre prosent til Guds ære og i samsvar med Herrens herlighet, men deres hjertes innerste lengsel er å gjøre det. De gjenfødte som elsker Jesus, sier amen til *alle* Jesu ord – også de radikale i Bergprekenen.

Vi lærer litt mer fra Skarsaunes bok: Før keiser Konstantin krevde det mot å være et Kristusvitne. Kallet til å være en brennende Bergprekenen-kristen var utforende. Etter Konstantin ble det så annerledes. En generasjon senere ble «grunnloven» i Romerriket og andre lovene kristnet, det ble forventet at Romerrikets borgere skulle tilhøre kirken – den nye folkekirken. Religionen samlet på en måte folket. Den religionen som keiseren hadde, skulle folket ha. Men samtidig som det ble lettere å være kristen i Romerrikets folkekirke, ble Bergprekenens budskap tilpasset – og dermed ble det mindre radikalt og utforende. Det kristne disippellivet ble utvannet.

Det kan ligne på de folkekirker vi har hatt fram til vår tid. Helt ærlig: Det er ikke sikkert at folkekirkenes fall er bare av det vonde. Midt i dette kan Den hellige ånd fornye et radikalt disippelfolk av Jesus. Folkekirkene rystes av dramatisk synkende dåpstall, men måtte det ikke komme? Kunne det fortsette med det som står i en salme: «Av døpte vrimler by og land, men hvor er troens brann?»

Disippelundervisning

Men la oss nå gå dypere i Jesu disippelundervisning. Det greske verbet for å lære og undervise, er «didaskain». Lære som substantiv heter «didaskalía». Det er et helt skrift fra oldkirken som heter «Didache», avlede av samme ord. Det inneholder Apostlenes lære i en slags katekismeform. Det er ikke et skrift for folkemengden, men for de kristne og katekumenene – dem som får dåpsundervisning. Den ligner på mange måter Bergprekenen; den er primært ikke for hele folket, men for Kirken.

Saligprisningene (Matteus 5,2-12/Lukas 6,20-26)

Jesus innleder Bergprekenen med saligprisningene. Salig heter på gresk «makários» (μακάριος). Noen oversetter «makarios» med ordet «velsignet», på engelsk «blessed» - slik det er i flere engelskspråklige oversettelser. Det greske ordet for «velsigne» er «eulogéo»

med samme forstavelse som vi har i «'eu-angelion», på norsk «evangelium». Betydningen av de to ordene ligner hverandre. Likevel er det en forskjell som vi kanskje kan beskrive slik: «Lykkelig» er mer en subjektiv følelse, mens «salig» er mer objektivt. Det er Gud som erklærer oss salige, lykkelige er noe vi kan kjenne på selv.

Slik er teksten oversatt i Norsk Bibel 2011:

*«Salige er de som er fattige i ånden,
for himmelriket er deres.*

*⁴ Salige er de som sørger,
for de skal trøstes.*

*⁵ Salige er de ydmyke,
for de skal arve jorden.*

*⁶ Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdigheten,
for de skal mettes.*

*⁷ Salige er de barmhjertige,
for de skal få barmhjertighet.*

*⁸ Salige er de rene av hjertet,
for de skal se Gud.*

*⁹ Salige er de som skaper fred,
for de skal kalles Guds barn.*

*¹⁰ Salige er de som blir forfulgt for rettferdighets skyld,
for himmelriket er deres.*

¹¹ Ja, salige er dere når de for min skyld håner og forfølger dere, lyver og snakker ondt om dere på alle vis. ¹² Gled og fryd dere, for stor er lønnen dere har i himmelen. Slik forfulgte de også profetene før dere.

De fleste opplever disse ordene av Jesus som «herlige», i alle fall til og med vers 9. Vers 10-12 er vanskeligere. Men er de ikke også veldig utfordrende? Når vi ber om velsignelse over våre liv, hva ber vi vanligvis om? Tenk etter! Samsvarer våre bønner om velsignelse med det Jesus sier her?

Fremgangsteologien har tatt det helt ut med hensyn til velsignelsesbønn: «Velsign oss med stadig fremgang, med rikdom og velstand, med stor anerkjennelse, med perfekt helse, med konstant lykke ...» Den teologien kolliderer med saligprisningene i Bergprekenen, eller ...?

Bønn om velsignelse

Hør hvor utfordrende det er når bønnene er i samsvar med Bergprekenen:

Velsign oss med fattigdom i ånden, slik at vi kan lengte etter himmelriket;

velsign oss med sorg over all ondskap, smerte, urett og synd,

velsign oss med ydmykhet,

velsign oss med hunger og tørst etter rettferdighet på alle områder for alle mennesker,

velsign oss med barmhjertighet,

velsign oss med rene hjerter, slik at vi kan få se Gud,

velsign oss til å skape fred,

velsign oss så vi tåler forfølgelse for rettferdighets skyld og for ditt navns skyld.

Jesus sier at det er den som er fattig i ånden, som er salig og velsignet, for han og hun har fått del i himmelriket. Han sier at det er den som sørger, som er salig og velsignet, for det er hun og han som skal trøstes. Han sier at det er de som er ydmyke, som er salige og velsignet, for de skal arve jorden. Han sier at det er de som hungrer og tørster etter rettferdighet, som er velsignet og salige, for de skal mettes. Han sier at det er de barmhjertige som er salige og velsignet, for de skal få barmhjertighet. Han sier at det er de som er rene i hjertet, som er salige og velsignet, for de skal se Gud. Han sier at det er de som skaper fred, som er salige og velsignet, for det er de som skal kalles Guds barn.

Og til siste kommer det som kanskje er mest utfordrende (vers 10-12). Jesus sier at det er de som blir forfulgt for rettferdighets skyld, som er salige og velsignet, for himmelriket er deres.

Så legger han til: «Ja, salige er dere når de for min skyld håner og forfølger dere, lyver og snakker ondt om dere på alle vis. Gled og fryd dere, for stor er lønnen dere har i himmelen. Slik forfulgte de også profetene før dere.»

Dette er ikke undervisning for folkemengden, men for disiplene. Og dette er virkelig Jesu radikale undervisning for sine disipler til alle tider! Også i dag for deg og meg som vil være hans disipler.

Når vi ber om Guds velsignelse over våre liv i dag og alle dager, skulle vi ikke begynne her?

Sletteprekenen i Lukas-evangeliet

Jesu ord i Sletteprekenen er enda mer radikale. Ekstra utfordrende når Lukas gjengir «ve-utsagnene»: Slik lyder det (Lukas kap. 6):

Da løftet han blikket, så på disiplene sine og sa:

*«Salige er dere fattige,
Guds rike er deres.*

- ²¹ Salige er dere som nå sulter,
dere skal mettes.
Salige er dere som nå gråter,
dere skal le.*
- ²² Salige er dere når folk hater dere,
når de utstøter dere og håner dere
og skyr navnet deres som noe ondt –
for Menneskesønnens skyld!*
- ²³ Gled dere på den dagen og hopp av fryd,
stor er lønnen dere har i himmelen.
Slik gjorde også fedrene med profetene.*
- ²⁴ Men ve dere rike,
dere har alt fått deres trøst.*
- ²⁵ Ve dere som nå er mette,
dere skal sulte.
Ve dere som nå ler,
dere skal sørge og gråte.*
- ²⁶ Ve dere når alle taler vel om dere.
Det samme gjorde også fedrene
med de falske profetene.*

Vi vrir oss litt når vi hører dette. Det er da voldsomt radikalt. Vi prøver å forklare for å gjøre det mildere. Jesus mener vel ikke alt bokstavelig? Lukas har vel ikke ment alt bokstavelig da han skrev det ned? Jeg tror vi gjør klokt i å stanse opp for den radikale disippelundervisningen og spørre oss selv og den rike kirken i verden:

Går vi glipp av Guds velsignelse når vi tillater oss å være så rike som vi er og samtidig vet om alle dem som er så fattige? Går vi glipp av Guds velsignelse når vi hele tiden søker lykke for oss selv og ikke gråter med dem som lider i verden? Går vi glipp av Guds velsignelse når vi bare søker folks anerkjennelse og ikke våger å bekjenne Jesu navn – og all den dårskap mennesker forbinder med ordet om korset?

Hva gjør vi med vår rikdom? Hva gjør vi med vår overflod? Våger vi kristne å leve annerledes enn de menneskene rundt oss som ikke kjenner Jesus og Gudsrikets verdier? Viser vi i praksis at vi gir det vi eier til de fattige? Gir vi i overflod til misjonen? Ja, går vi «all in» for Jesus og Guds rike?

Radikal disippelundervisning som verden ikke kan forstå

Bergprekenen anskueliggjør flere steder hva det betyr å ta sitt kors opp når vi er i følge med Jesus. Jesus gjentar mange ganger: «Dere har hørt det er sagt ..., men jeg sier dere ...!»

Det han sier om drap og sinne (5,21ff), er uhyre utfordrende. Og det han sier om ekteskap, skilsmisse og gjengifte, er ikke mindre vanskelig (5,27ff). Slik kommer det ene utsagnet etter det andre: «Elsk deres fiender, velsign dem som forbanner dere, gjør godt mot dem som hater dere, og be for dem som mishandler dere og forfølger dere.»

Om det siste har jeg lært mye av de første kristne, oldkirkens kristne, kristne på reformasjonstiden, kristne under kommunismen i Øst-Europa og Kina, kristne under islam, kristne under radikal hinduisme osv. Vi vil kjenne trykket i et radikalt sekulært samfunn – fra myndigheter, kollegaer, arbeidsgivere, utdanningsinstitusjoner, naboer - og familie!

Jesus snakker til disiplene om «det udelte hjertet» (6,19ff). Da Jesaja møtte Den hellige og fikk profetkallet (Jesaja kap. 6), falt han ned og sa: «Ve meg! Jeg er en mann med urene lepper og bor blant et folk med urene lepper, og mine øyne har sett hæskarenes Gud.» Serafene ropte «hellig, hellig, hellig!» Jesaja bekjente urene lepper. Hvor mye mer alvorlig er det ikke med urene hjerter! Eller delte hjerter! Og hvem av oss er det som kan benekte at hjertene kan være delt?

Hellighet

Nettopp ordet «hellig» er sentralt. Hva betyr ordet hellig (qadosh på hebraisk, hágios på gresk)? Det betyr noe som er opphøyet over og atskilt fra det profane og ufullkomne, det verdslige og ikke minst det syndige og urene.

Jesus lærte disiplene å be den bønningen som står i Fadervår: «La Ditt navn helliges!» Det går på Guds navn og på hvordan vi omtaler Jesus. Er det med ærbødighet? Er det helt i samsvar med åpenbaringen i Ordet? Vi har i våre dager et forferdelig eksempel på vanære av Jesus i et teaterstykke fremført i Domkirkeruinene i Hamar og visstnok noen kirker. Hvordan tør biskop og prest vanære av Jesus bli fremført i kirken? Sannelig, en er så langt borte fra å være sanne disipler. Kirken er så langt borte fra å være hellig.

Gud kaller sitt folk til å være et hellig folk. Jesus kaller sine disipler hellige – utskilt fra verden. Det er det kallet vi møter i Bergprekenen.

Jesu disipler kalles til å være annerledes enn det som blir sagt som det normale. Jesus sier: «Dere har hørt det er sagt, men jeg sier dere!» (Matteus 5,21f,5,27ff; 5,33ff; 5,38ff; 5,43ff.) Venner, Jesu disipler tenker og lever annerledes enn det vanlige. Jesu disipler tar sitt kors opp og følger Jesus. Jesu disipler lever annerledes enn folkekirkemedlemmer som ikke er gjenfødt. Jesu disipler lever hellig.

Verdens lys og jordens salt (5,13-16)

Jesu ord om at disiplene er verdens lys og jordens salt kommer umiddelbart etter saligprisningene. Det betyr: Vil vi som kristne og som menighet være verdens lys og jordens salt, gjør vi klokt i å lese saligprisningene veldig nøye – og strekke oss etter å leve etter dem. Som den nye disippelloven.

Slik var det nemlig med Jesu disipler før den romerske folkekirken. Det skapte vekkelser og forandret samfunnet. Vi vil være mer opptatt av dette radikale disippellivet enn av folkekirkekristendommens innflytelse.

Bygg huset på fjell (7,26ff)

Mot slutten av Bergprekenen advarer Jesus mot falske profeter og falske disipler. Tro meg: Pseudoprofeter er det mange av i vår tid – like inn i kirkene. Og derfor er avslutningsordene i Bergprekenen så viktige.

Anbefalt litteratur

Oskar Skarsaune: «Etterlyst. Bergprekenens Jesus – Har folkekirkene glemt ham?»

David Martin Lloyd-Jones: «Studies in the Sermon on the Mount» (Kan kjøpes på Amazon)